

Mnenje Evropskega ekonomsko-socialnega odbora o Obzorju 2020: načrti na področju staranja (mnenje na lastno pobudo)

(2012/C 229/03)

Poročevalka: **Renate HEINISCH**

Evropski ekonomsko-socialni odbor je 14. julija 2011 sklenil, da v skladu s členom 29(2) poslovnika pripravi mnenje na lastno pobudo o naslednji temi:

Obzorje 2020: načrti na področju staranja

(mnenje na lastno pobudo).

Strokovna skupina za enotni trg, proizvodnjo in potrošnjo, zadolžena za pripravo dela Odbora na tem področju, je mnenje sprejela 8. maja 2012.

Evropski ekonomsko-socialni odbor je mnenje sprejel na 481. plenarnem zasedanju 23. in 24. maja 2012 (seja z dne 23. maja) s 184 glasovi za, 3 glasovi proti in 4 vzdržanimi glasovi.

1. Sklepi in priporočila

1.1 Države članice Evropske unije bodo morale v prihodnjih letih sprejeti ustrezne ukrepe na različnih ravneh in številnih področjih, če želijo odgovoriti na velike izzive in izkoristiti priložnosti, povezane z demografskimi spremembami ter prihodnjim socialnim in gospodarskim razvojem.

1.2 Usklajene raziskave lahko z vzpostavitvijo trdnih temeljev za načrtovanje in odločanje odločilno prispevajo k oblikovanju ustreznih ukrepov na regionalni, nacionalni in evropski ravni.

1.3 EESO se v celoti strinja z že večkrat izraženimi zahtevami, da bi bilo treba evropske raziskave staranja in demografskih sprememb izvajati dolgoročno, interdisciplinarno in nadnacionalno ali vsaj primerjalno.

1.4 Osnovna predpogoja za odličnost evropskega raziskovanja sta med drugim ustrezna infrastruktura in povezano usklajevanje raziskovalnih dejavnosti. Osrednje usklajevanje je potrebno tudi zaradi priprave proračuna in porazdelitve sredstev. Odbor zato priporoča ustanovitev evropskega centra za raziskave staranja, ki bi lahko imel vlogo koordinatorja.

1.5 Časovni načrti za oblikovanje dolgoročnih raziskovalnih programov so koristni za opredelitev prednostnih nalog prihodnjih raziskav. V trenutnih časovnih načrtih o staranju in demografskih spremembah so že obravnavani nekateri ključni vidiki, ki so pomembni za Obzorje 2020 ⁽¹⁾.

1.6 Odbor pozdravlja dejstvo, da je v okviru prednostnega področja „družbeni izzivi“ v 8. okvirnem programu predvidena raziskovalna prednostna naloga „zdravje, demografske spremembe in dobro počutje“ ⁽²⁾.

1.7 EESO poleg trenutnih raziskovalnih prednostnih nalog, omenjenih v veljavnih časovnih načrtih in Obzorju 2020, poziva tudi k nadaljnjim evropskim raziskavam bolj inovativnih in morda težavnejših vidikov staranja in demografskih sprememb. Sem sodijo med drugim ohranjanje zdravja in rehabilitacija, podaljšanje aktivne življenjske dobe, pozivi k bolj samostojnemu in soodgovornemu življenju, učenje za dolgo življenje, posledice vse večje vloge tehnologije na številnih življenjskih področjih in vprašanja, povezana z demografskimi in tehnološkimi spremembami, na katera mora odgovoriti evropska družba.

2. Utemeljitev in splošne ugotovitve

2.1 V prihodnjih letih bodo nujno potrebne dobre podlage za načrtovanje in odločanje, ki bodo omogočale oblikovanje ustreznih ukrepov za soočanje z izzivi in izkoriščanje priložnosti, povezanih z demografskimi spremembami. Zagotoviti jih bo mogoče predvsem z ustrezno raziskovalno dejavnostjo. Rezultati evropskih raziskovalnih programov zadnjih let, npr. 5., 6. in 7. okvirnega programa za raziskave ⁽³⁾, skupnega programa za podporo iz okolja pri samostojnem življenju ⁽⁴⁾ (AAL) ⁽⁵⁾, okvirnega programa za konkurenčnost in inovativnost (PKI) ⁽⁶⁾ in dejavnosti ERA-NET nazorno pričajo o uporabnosti raziskav. Te lahko tako odločilno prispevajo k obvladovanju demografskih sprememb in imajo potencialne koristi na regionalni, nacionalni in evropski ravni.

⁽²⁾ Glej opombo 1.

⁽³⁾ UL L 26, 1.2.1999, str. 1, UL L 232, 29.8.2002, str. 1, UL L 412, 30.12.2006, str. 1, UL C 65, 17.3.2006, str. 9.

⁽⁴⁾ <http://www.aal-europe.eu/>.

⁽⁵⁾ Glej <http://europa.eu/rapid/pressReleasesAction.do?reference=IP/10/1726&format=HTML&aged=1&language=SL>.

⁽⁶⁾ UL L 310, 9.11.2006, str. 15 in UL C 65, 17.3.2006, str. 22.

⁽¹⁾ COM(2011) 809 final.

2.2 Časovni načrti so pomembni za oblikovanje dolgoročnih raziskovalnih programov, saj lahko nakažejo morebitne prihodnje razvojne poti in poteke, izpostavijo povezave med različnimi področji in pomagajo prepoznati primerne partnerje in akterje za sodelovanje, oceniti politični manevrski prostor in možnosti financiranja ter razvijati strategije za izvajanje postopkov in uresničevanje rezultatov.

2.3 V zadnjih letih so bili na številnih področjih razviti in vpeljeni časovni načrti, povezani z raziskavami. Od številnih veljavnih nacionalnih in mednarodnih časovnic je mogoče le peščico označiti kot zgledne: švicarski časovni načrt za raziskovalno infrastrukturo ⁽⁷⁾, časovni načrt za okoljske tehnologije do leta 2020 nemškega zveznega ministrstva za šolstvo in raziskave ⁽⁸⁾, časovni načrt republikanske stranke ZDA o prihodnosti Amerike ⁽⁹⁾, časovne načrte, nastale pod okriljem Evropskega raziskovalnega prostora (ERP), o energetske učinkovitosti zgradb ⁽¹⁰⁾ in časovni načrt raziskav v okviru pobude Navidezni fiziološki človek – Prihodnje in nastajajoče tehnologije ⁽¹¹⁾.

2.4 Časovni načrti za prihodnje raziskave in inovacije na področju staranja in demografskih sprememb so bili oblikovani s poudarkom na zdravstvenih vidikih v najširšem pomenu. Mednje sodijo tudi časovnice evropskih projektov, kot so Future BNCI: *Future Directions in Brain/Neuronal Computer Interaction (BNCI) Research (2010–2011)* (prihodnje usmeritve v raziskovanju nevronsko/možgansko-računalniške interakcije), DIAMAP: *Road Map for Diabetes Research in Europe (2008–2010)* (časovni načrt za raziskave sladkorne bolezni v Evropi), ROAMER: *A Roadmap for Mental Health Research in Europe (2011–2014)* (časovni načrt za raziskave duševnega zdravja v Evropi), WhyWeAge: *A road map for molecular biogerontology (2008–2010)* (časovni načrt za molekularno biogerontologijo) ⁽¹²⁾, in tudi nacionalne časovnice, kot je časovni načrt za zdravstveni raziskovalni program nemške zvezne vlade ⁽¹³⁾.

2.5 Tudi tematsko širša časovna načrta na področju staranja in demografskih sprememb, razvita za potrebe evropskih projektov FUTURAGE – *A Road Map for Ageing Research* ⁽¹⁴⁾ in BRAID: *Bridging Research in Ageing and ICT Development (2010–2012)* ⁽¹⁵⁾, med svoja razvojna prednostna področja

⁽⁷⁾ Švicarska konfederacija, Zvezno ministrstvo za notranje zadeve, Državni sekretariat za šolstvo in raziskave, Oddelek za nacionalno raziskovalno dejavnost, 2011: Časovni načrt za raziskovalno infrastrukturo Švice. Dostopno na http://www.sbf.admin.ch/html/dokumentation/publikationen/forschung/11.03.30.NFO.RoadmapForschungsinfrastrukturen_d.pdf.

⁽⁸⁾ Schippl, J. et al.: Roadmap Umwelttechnologien 2020 – končno poročilo. Karlsruhe: Raziskovalni center Karlsruhe, 2009 (Zbornik znanstvenih poročil FZKA 7519).

⁽⁹⁾ <http://www.roadmap.republicans.budget.house.gov>.

⁽¹⁰⁾ <http://www.eracobuild.eu>.

⁽¹¹⁾ Virtual Physiological Human–Future and Emerging Technologies (VPH-FET), https://www.biomedtown.org/biomed_town/VPHFET.

⁽¹²⁾ <http://future-bnci.org>, <http://www.diamap.eu>, <http://www.roamer-mh.org>, <http://www.whyweage.eu>.

⁽¹³⁾ Svet za raziskave v zdravstvu nemškega zveznega ministrstva za šolstvo in raziskave (ur.) 2007: Časovni načrt za državni program raziskav v zdravstvu. Bonn/Berlin.

⁽¹⁴⁾ Časovni načrt za raziskave staranja, <http://futurage.group.shef.ac.uk/road-map.html>.

⁽¹⁵⁾ Povezovanje raziskav staranja in razvoja IKT (2010–2012), <http://www.braidproject.eu>.

vključujeta zdravstvene vidike. Časovni načrt projekta FUTURAGE navaja tri z zdravstvom povezana prednostna področja, in sicer „zdravo staranje za več let življenja“, „kako obdržati in si povrniti umske sposobnosti“ in „biogerontologija – mehanizmi in posredovanje“ ⁽¹⁶⁾. Projekt BRAID ima eno, tj. „zdravje in oskrba v življenju“.

2.6 Komisija si z javno-zasebnimi in javno-javnimi partnerstvi ⁽¹⁷⁾ prizadeva zagotoviti dodatne instrumente za odzivanje na trenutne družbene izzive ⁽¹⁸⁾. Med skupne pobude sodijo zlasti evropska partnerstva za inovacije, ne primer evropsko partnerstvo za inovacije za dejavno in zdravo staranje (EIP AHA) ⁽¹⁹⁾, Evropska digitalna agenda ⁽²⁰⁾, pobuda za skupno načrtovanje Daljše in kakovostnejše življenje – možnosti in izzivi, ki jih prinašajo demografske spremembe (MYBL) ⁽²¹⁾, ter načrtovani program Obzorje 2020 ⁽²²⁾.

2.7 Kljub tem nujnim in pomembnim osnovam za oblikovanje partnerstev za raziskave in inovacije pa še vedno zelo primanjkuje nadaljnjih raziskovalnih dejavnosti. Svet, družba, tehnologija, medicina in starostniki se še naprej nenehno spreminjajo. Zato bodo potrebne vedno nove raziskave, ki bodo omogočale oblikovanje ustreznih (političnih) ukrepov za pravočasno prilagoditev na nove razmere in preprečevanje razvojnih zaostankov.

2.8 EESO zato pozdravlja podporo Komisije pobudam za načrtovanje programov in razvoju časovnih načrtov za prihodnje raziskovalne dejavnosti na področju staranja in demografskih sprememb ⁽²³⁾ ter opredelitev raziskovalne prednostne naloge „zdravje, demografske spremembe in dobro počutje“ v okviru prednostnega področja „družbeni izzivi“ Obzorja 2020 ⁽²⁴⁾.

3. Posebne ugotovitve

3.1 Potrebna infrastruktura

3.1.1 Pozivi k dolgoročnemu, interdisciplinarnemu, nadnacionalnemu ali vsaj primerjalnemu izvajanju raziskovalne dejavnosti v Evropi niso novi ⁽²⁵⁾ in na tem mestu jih velja brez zadržkov povzeti in ponoviti. Popolnoma jasno je, da je treba pri primerjalnem raziskovanju upoštevati vsakokratne strukturne pogoje.

3.1.2 Raziskovanje v okviru tematskega področja staranje mora vključevati tudi vse povezane akterje, tj. strokovnjake naravoslovnih in družboslovnih ved, inženirje, oblikovalce, proizvajalce, ponudnike storitev, oblikovalce politik, arhitekte,

⁽¹⁶⁾ *The Future of Ageing Research in Europe. A Road Map* (Prihodnost raziskav staranja v Evropi: časovni načrt).

⁽¹⁷⁾ Med primere javno-javnih partnerstev sodijo ERA-NET in ERA-NET Plus, pobude v skladu s členom 185 in skupno načrtovanje programov (*joint programming – JP*). Med javno-zasebna partnerstva na področju raziskav in inovacij pa se na primer uvrščajo skupne tehnološke pobude (JTI) in internet prihodnosti.

⁽¹⁸⁾ Sporočilo Komisije Evropskemu parlamentu, Svetu, Evropskemu ekonomsko-socialnemu odboru in Odboru regij (COM(2011) 572 final) z dne 21.9.2011.

⁽¹⁹⁾ Glej IP/10/1288.

⁽²⁰⁾ Glej IP/10/581, MEMO/10/199 in MEMO/10/200.

⁽²¹⁾ Glej <http://www.jp-demographic.eu>.

⁽²²⁾ Glej MEMO/11/435.

⁽²³⁾ Glej med drugim UL C 132, 3.5.2011, str. 39 o COM(2010) 546 final.

⁽²⁴⁾ COM(2011) 809 final.

⁽²⁵⁾ Glej med drugim UL C 74, 23.3.2005, str. 44.

urbaniste, predstavnike gospodarstva in civilne družbe, predvsem pa starostnike. Odbor zato pozdravlja načrtovano združitev različnih evropskih instrumentov podpore (ERA-NET, ERA-NET Plus, INNOVA in PRO INNO) v bolj prožen instrument ERA-NET, ki bo omogočal lažje sodelovanje zainteresiranih strani.

3.1.3 Osnovna predpogoja za odličnost evropskega raziskovanja v Evropskem raziskovalnem prostoru (ERP) sta ustrezna infrastruktura in povezano usklajevanje raziskovalnih dejavnosti. Centralizirano usklajevanje je potrebno tudi zaradi priprave proračuna in porazdelitve sredstev. Raziskovalne dejavnosti na nacionalni ravni bodo še vedno na mestu, treba pa je zagotoviti čim večjo združljivost med njimi, ki bo omogočala primerjalne analize in vrednotenje rezultatov. Odbor zato priporoča ustanovitev evropskega centra za raziskave staranja, ki bi lahko prevzel nalogo koordinatorja.

3.2 Potreba po nadaljnjih raziskavah

3.2.1 Poleg že omenjenih splošnih zahtev je opaziti tudi tematska področja, ki bodo v prihodnje terjala poglobljeno raziskovanje. Trenutno nismo samo priča demografskim spremembam brez primere, temveč tudi tehnološkemu razvoju, ki bi utegnil trajno spremeniti družbeno življenje, zdravstveno oskrbo in naš odnos do okolja.

3.2.2 Ohranjanje zdravja

Prvo večje področje raziskovanja bi moralo zajemati vsa vprašanja, povezana z ohranjanjem zdravja, saj sta telesno in duševno zdravje osrednja predpogoja za aktivno in samostojno življenje v starosti. Nekatera vprašanja za raziskave bi lahko bila:

- Kako bi bilo mogoče ljudi že od otroštva naprej spodbujati, naj živijo zdravo?
- S kakšnimi strategijami je mogoče podpreti oziroma oblikovati preventivne ukrepe?
- Katere oblike zdravljenja in rehabilitacije so se v mednarodnem oziru izkazale kot posebej uspešne? Na katerih področjih je opaziti zaostanke oziroma potrebo po nadaljnjih raziskavah in razvoju?
- Kako je mogoče izboljšati znanje pacientov?
- Kako bi bilo mogoče omejiti ali vsaj zgodaj odkriti oziroma zdraviti nadnacionalne grožnje za zdravje, redke in kronične bolezni, demenco in druge neurodegenerativne bolezni?
- Potrebne so dodatne raziskave učinkovitosti zdravil in njihovega medsebojnega delovanja pri starejših, zlasti pri ženskah. Doslej se je zdravila pretežno preizkušalo na mladih, jemali pa so jih večinoma starejši.

— Treba je izpostaviti vlogo kroničnih bolečin pri zdravstvenem stanju starejših in zlasti načine, kako omiliti bolečine oziroma izboljšati slabo počutje starostnikov v EU.

— Slabo raziskana je tudi zloraba alkohola in drog med starejšimi, vključno z vzroki zanjo ter telesnimi, duševnimi in socialnimi posledicami.

3.2.3 Daljše aktivno poklicno življenje

Glede na strukturne spremembe v starostni sestavi prebivalstva in vse daljšo življenjsko dobo bo daljšanje aktivne delovne dobe nujno in neizbežno. Posledično se med drugim zastavljajo naslednja vprašanja:

- Kaj menijo zaposleni o bolj prožno zastavljeni starostni meji za upokožitev? Od česa je odvisno njihovo mnenje (npr. od vrste dela, socialnih pogojev v državi, regionalnih posebnosti itd.)?
- Kakšni pogoji izobraževanja in preventive morajo biti vzpostavljeni za omogočanje oziroma povečevanje prožnosti? Kakšne so izkušnje drugih držav in kako jih je mogoče uporabiti?
- Kako oblikovati delovna mesta, organizirati delovni čas in zmanjšati delovne obremenitve, da bi zaposlenim omogočili daljše aktivno poklicno življenje? Kakšno vlogo imajo pri tem lahko tehnološke inovacije?

— Kakšne možnosti za spodbujanje vključevanja civilne družbe omogočajo podjetja oziroma bi jih lahko omogočala, da bi spodbujala sodelovanje civilne družbe še v dobi zaposlitve? Katere izkušnje imajo s tem druge države?

3.2.4 Živeti samostojno, z odgovornostjo zase in soodgovorno do drugih

Zaradi upadanja števila mladih bo na voljo vse manj pomoči za starejše. Zato bodo morali v prihodnje prevzeti večjo odgovornost za ohranitev lastne samostojnosti in udeležbe v družbi. S tem povezana vprašanja raziskav so med drugim:

- Kako različne države razumejo odgovornost starejših za lastno življenje in kako to vpliva na sistematično krepitev in spodbujanje primerne življenjskega sloga?
- Kako v različnih državah razumejo soodgovornost starejših (npr. za mlajše generacije ali okolje) in kakšne so posledice tega? Kako se starejši samoorganizirajo, kako organizirajo priložnosti za svojo in prihodnje generacije? Kaj storijo za soljudi, svojo skupnost, okolje?

- Katere lokalne oblike podpore spodbujajo tako samoorganizacijo? Tudi to je treba raziskati v strukturno primerljivih okoliščinah (na lokalni oziroma regionalni ravni).
- Na splošno bi bilo treba v različnih, strukturno primerljivih okoliščinah (npr. mestnih in podeželskih območjih različnih držav), raziskati, kako lahko lokalne skupnosti spodbudijo aktivno in odgovorno življenje starejših, na primer z ustreznimi urbanističnimi, stanovanjskimi in prometnimi politikami, namenjenimi ljudem vseh starosti.
- Kako bi bilo mogoče razviti in podpirati „skrbne skupnosti“ kot izraz deljene odgovornosti? Kako sodelujejo družine, prostovoljci in zaposleni, ko gre za oskrbo (npr. bolnikov s kroničnimi boleznimi ali z demenco)? Kako lahko tehnični sistemi pomoči pomagajo takim skupnostim? Kako se podjetja odzivajo na njihove potrebe? Katere oblike deljene odgovornosti najdemo v posameznih državah? Kako so te skrbne skupnosti vključene v socialne politike držav in socialno (strukturno) načrtovanje na lokalni ravni?
- Katere oblike bivanja in življenja starostnikov, zlasti ljudi visoke starosti, ki živijo sami ali trpijo za demenco, so se – spet v mednarodnem oziru – obnesle in jih kaže prevzeti?

3.2.5 Izobraževanje

Za samoumevno velja, da starajoča se družba od vsakega posameznika terja vseživljenjsko učenje. S tem so povezana naslednja vprašanja za raziskave:

- Kako lahko vseživljenjsko učenje postane učenje za dolgo življenje?
- Katere druge priložnosti za učenje poleg nadaljnega poklicnega izobraževanja in usposabljanja je treba še zagotoviti za starajoče se prebivalstvo? Kako morajo biti oblikovane, da bodo spodbujale aktivno učenje?
- Katere konkretne možnosti izobraževanja potrebujejo prostovoljci?
- Kakšen pomen ima estetska vzgoja za ohranjanje miselne in čustvene prožnosti in ustvarjalnosti pri starejših? Kakšne sklepe je mogoče oblikovati na podlagi mednarodne primerjave izobraževalnih možnosti?
- Kakšno vlogo imajo različne izobraževalne ustanove (univerze, ljudske univerze ipd.) pri krepitvi različnih spretnosti, kot so uporaba novih tehnologij, prostovoljstvo, dejavnosti oskrbe in prenašanje socialnih ali strokovnih znanj?

3.2.6 Vpliv tehnologije na vseh življenjskih področjih

Čeprav je tehnologija vse bolj razširjena na vseh družbenih področjih in nujno potrebna za omogočanje samostojne, aktivne in participativne starosti, so njeni dolgoročni učinki slabo raziskani. Zato se je treba čim prej posvetiti vprašanjem, kot so:

- S katerimi tehnološkimi, organizacijskimi in ergonomskimi ukrepi ter ukrepi za spodbujanje sprejemanja bi omogočili učinkovito in etično uporabo možnosti spremljanja, zdravniške obravnave in rehabilitacije na daljavo (*tele-monitoring, tele-health* in *tele-rehabilitation*) za izboljšanje zdravstvene oskrbe?
- Katere organizacijske in pravne zahteve ter zahteve, povezane z varstvom osebnih podatkov, tehnologijo in etiko, je treba izpolniti za vzpostavitev celovitega organizacijsko-upravnega sistema na lokalni, regionalni, nacionalni in evropski ravni?
- Kako vse bolj razširjena uporaba tehnologije dolgoročno vpliva na odnose med starostniki in njihovimi svojci, med pacienti in zdravniki, med ljudmi, ki potrebujejo nego, in nepoklicnimi ali poklicnimi negovalci?
- Še slabše raziskane so psihološke, socialne in etične posledice, povezane z vse pogostejšimi primeri vsajanja senzorjev in drugih naprav v telo. Kako te možnosti sooblikujejo samopodobo in identiteto ljudi, ki jih uporabljajo, na eni ter družbeno dožemanje bolezni, zdravja ali invalidnosti na drugi strani?

Prav tako je malo znanega, na primer, o uporabi glasbene spremljave ali osvetlitve (tj. tehnične, a kljub temu čustvene podpore posamezniku) za dostojno slovo od življenja.

3.2.7 Evropska družba prihodnosti

Zadnje področje raziskovanja bi moralo vključevati vse teme, povezane s sedanjimi in prihodnjimi spremembami evropske družbe, med drugim vprašanja o podobah starosti, kulturnih razlikah, raznovrstnosti izkušenj in neenakosti življenjskih razmer v Evropi.

- Kakšne predstave o aktivnem staranju in starostnikih je spričo demografskih sprememb mogoče najti v različnih evropskih državah? Kako lahko izmenjave med državami pomagajo razviti pravo podobo starosti namesto stereotipne?
- Kako se starajo ljudje v različnih kulturah, ki so vse bolj množično zastopane v državah članicah? Kaj v različnih kulturah pomenijo starost, bolezen in smrt? Kako omogočiti izmenjavo izkušenj in prispevati k medsebojnemu razumevanju in obogatitvi?

- Kakšen pomen imata glasba in likovna umetnost pri staranju v različnih kulturah? Kakšne so posledice tega in kako je mogoče pozitivne učinke uporabiti pri drugih?
- Kako premostiti vrzeli v izkušnjah med generacijami in znotraj njih, ki zaradi vse daljše življenjske dobe in hitrih družbenih in tehnoloških sprememb vse hitreje naraščajo? Kako v takih razmerah omogočiti vzajemno razumevanje in učenje?
- Podobna vprašanja se pojavljajo v zvezi z obstoječimi in celo naraščajočimi razlikami v življenjskih razmerah med evropskimi državami in v njih.
- Odprto ostaja tudi vprašanje, kako različni pristopi k smrti, značilni za posamezne države, vplivajo na same starostnike in družbo kot celoto. Prav starajoča se družba ne bi smela zapostaviti tega vprašanja in z njim povezanih možnih posledic.

V Bruslju, 23. maja 2012

Predsednik
Evropskega ekonomsko-socialnega odbora
Staffan NILSSON
